Шыфр:______________________

Колькасць балаў:_______________

Зацвярджаю

Намеснік старшыні арганізацыйнага камітэта, намеснік Міністра адукацыі

_____________ Р.С. Сідарэнка

«17» _______________ 2017 года

ЗАКЛЮЧНЫ ЭТАП XXXIII РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
І «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

Гомель, 2017 г.

9 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Варыянт I

Заданне 1. З прапанаваных ніжэй гукаў (гукавых спалучэнняў) выберыце тыя, што, у адпаведнасці з правіламі літаратурнага вымаўлення, павінны вымаўляцца ў прыведзеных у табліцы словах у месцах пропуску. Нумары выбраных гукаў (гукавых спалучэнняў) упішыце ў табліцу насупраць адпаведных ім слоў.

Гукі і гукавыя спалучэнні:

1 – [*і*],
2 – [*ы*],
3 – [*й*],
4 – [*йі*],
5 – [*ый*].

Максімальная колькасць балаў – 4 (0,5 бала – за кожнае правільнае рашэнне).

без[ ]менны		*пр[ ]шоў*	
пра[ ]граць		*між[ ]нстытуцкі*	
за[ ]кацца		*ад[ ]сці*	
ад[ ]граць		*пера[ ]начыць*	

Заданне 2. З прапанаваных ніжэй слоў, ужыўшы іх у патрэбнай граматычнай форме, складзіце пяць фразеалагізмаў з кампанентам ***нага***, запісаўшы іх у правым слупку табліцы насупраць адпаведных для ўстойлівых выразаў значэнняў.

Словы-кампаненты для складання фразеалагізмаў:

адчуваць, гарэць, глеба, зямля, кароткі, левы, на, на, не, пад, пад, смаркацца, шырокі.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1.	'хто-небудзь у небяспечным, пагрозлівым становішчы'	
2.	'мець цвёрдую ўпэўненасць у сабе'	
3.	'у блізкіх, сяброўскіх адносінах'	
4.	'багата, раскошна, без абмежаванняў у сродках (жыць, пажыць, пражыць)'	
5.	'разбірацца ў чым-небудзь не горш за іншых, быць не пазбаўленым здольнасцей, ведаў і пад.'	

Заданне 3. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – 6.

Над прудом быстро светлело. По воде побежала тёмная тень и спряталась под прибрежные кусты. И вдруг сверху хлынул весёлый золотой свет: солнце встало над елями. Кусочек чистой воды у берега осветился, и стало видно, чья это круглая головка: там пряталась водяная лилия. Лилия медленно поднималась из воды на длинной, гибкой, зелёной ножке. Когда вся головка вышла на воздух, лепестки, закрывавшие её, стали раскрываться, раскрываться… *(По В. В. Бианки).*

Зямны паклон табе, пясняр,
К табе ішоў я дні і ночы.
З таго я залатога дня,
Які народу ты прарочыў.

З таго я светлага кутка,
Дзе ткуць на волі, без прынукі
Дзяўчат упэўненыя рукі
Цвяток радзімы васілька.

1. Каму прысвечаны гэты верш? Абгрунтуйце сваю думку.

2. Якія сінтаксічныя сродак мастацкай выразнасці выкарыстаны ў вылучаным фрагменце?

Заданне 4. Вам добра вядомы загадкі для дзяцей, пабудаваныя на аманіміі слоў. Вось, напрыклад, загадка У. Мазго: *«Аднаго магу запрэгчы, каб падвезці вашы рэчы. А другі ў траве стракоча – у хамут ісці не хоча»*, адгадкамі да якой будуць аманімічныя словы **конік** – *маленкі конь* і **конік** – *насякомае*. А ці залежыць ад значэння склад слова падобных адзінак?

Вызначце, з якіх марфем складаюцца выдзеленыя ў словазлучэннях словы.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала за кожнае правільна разабранае слова).

Словазлучэнне	Разбор слова па саставе	Словазлучэнне	Разбор слова па саставе
Узор: *зялёны* ***конік***	*конік-□*	*малады* ***конік***	*кон-ік-□*
паўночны час		**паўночны** край	
выраз для рукавоў		метафарычны **выраз**	
старажытны **хорам**		спяваць **хорам**	
уплываць на чалавека		**уплываць** у бухту	
дзедава **байка**		мяккая **байка**	

Заданне 5. Уявіце, што падчас вашай працы з электронным варыянтам *«Граматычнага слоўніка назоўніка»* адбыўся збой у праграме. Аднавіце граматычныя формы назоўнікаў у слоўнікавых артыкулах.

Узор:

бу́сел *м.*, бу́сел, *РВ* бу́сла, бу́слу, бу́слам, ________ (?); *мн.* буслы́, *РВ* ________ (?), бусла́м, бусла́мі, бусла́х →

бу́сел *м.*, бу́сел, *РВ* бу́сла, бу́слу, бу́слам, **бу́сле**; *мн.* буслы́, *РВ* **бусло́ў**, бусла́м, бусла́мі, бусла́х.

Максімальная колькасць балаў –*5* (0,5 бала за кожную правільна запісаную форму).

перамо́жца *м.*, пераможца, __________ (?), *ДВМ* __________ (?), пераможцам; *мн.* пераможцы, *РВ* пераможцаў, пераможцам, пераможцамі, пераможцах;

немаўля́ *н.*, *НВ* немаўля́, *РДМ* немаўля́ці, __________ (?); *мн.* немаўля́ты, *РВ* __________ (?), немаўля́там, немаўля́тамі, немаўля́тах;

меда́ль *м.* *НВ* медаль, медаля́, медалю́, медалём, __________ (?); *мн.* *НВ* медалі́, __________ (?), медаля́м, медаля́мі, медаля́х;

жаўна́ *ж.*, жаўна́, жаўны́, *ДМ* жаўне́, жаўну́, жаўной (-ою); *мн.* (?) __________ (*з ліч. 2, 3, 4* жаўны́), *РВ* __________ (?), жоўнам, жоўнамі, жоўнах;

ляўша́ *м.* і *ж.* ляўша́, *РДМ* __________ (?), ляўшу́, ляўшой (-ою); *мн.* ляўшы́, *РВ* __________ (?), ляўша́м, ляўша́мі, ляўша́х.

Заданне 6. Вызначце значэнні прыназоўнікаў і падбярыце да іх сінонімы.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала за правільна вызначанае значэнне і 0,5 бала за прыклад сіноніма).

Прыназоўнік	Значэнне	Сінонім
знаходзіцца паблізу лагера		
працаваць ад абеду		
спытацца пра адпачынак		
трава да калена		
нагаварыць са злосці		

Заданне 7. У радках з верша Р. Барадуліна *«Уцякала зіма ад вясны»* адлюстравана адна з сінтаксічных асаблівасцей беларускай мовы, якая праяўляецца ў пашырэнні дзеяслоўнага кіравання:

А вясна даганяла зіму;
Заяц скочыў у лужу блакіту,
Бо на хвост наступіла яму,
І пралескі распырскаў, раскідаў.

Ці валодаюць іншыя часціны мовы здольнасцю кіраваць? Запішыце адпаведныя прыклады, вызначыўшы часцінамоўную прыналежнасць галоўнага ў словазлучэнні слова.

Максімальная колькасць балаў – 5.

____

____

____

____

Заданне 8. Абвядзіце кружком нумар правільнага сцвярджэння.

Максімальная колькасць балаў – 6.

1. **Ода** – урачысты, узнёслы верш, хвалебная песня ў гонар важнай падзеі, з'явы, асобы.
2. **Раманс** – маршавая песня пра баявыя заслугі волатаў і асілкаў.
3. **Навела** – разнавіднасць апавядання пра незвычайныя, выключныя здарэнні ў жыцці чалавека; мае незвычайную развязку.
4. **Фарс** – лёгкая вясёлая камедыя бытавога зместу, з ужываннем знешне камічных прыёмаў..
5. **Ямб** – двухскладовая стапа з націскам на першым складзе.
6. **Амфібрахій** – трохскладовая стапа з націскам на другім складзе.
7. **Анапест** –трохскладовая стапа з націскам на трэцім складзе.
8. **Харэй** – двухскладовая стапа з націскам на другім складзе.
9. **Рыфма** – слова ці радок, якія паўтараюцца пасля кожнай страфы.
10. **Персанаж** – толькі галоўная дзеючая асоба ў мастацкім творы.

11. **Метафара** – перанос уласцівасцей адной з'явы (прадмета) на другую паводле падабенства.
12. **Эпітэт** – мастацкае супастаўленне дзвюх з'яў з мэтай іх характарыстыкі адной праз другую.

Заданне 9. Ці добра вы ведаеце жыццё і творчасць Янкі Купалы? Разгадайце крыжаванку.

Максімальная колькасць балаў – 6.

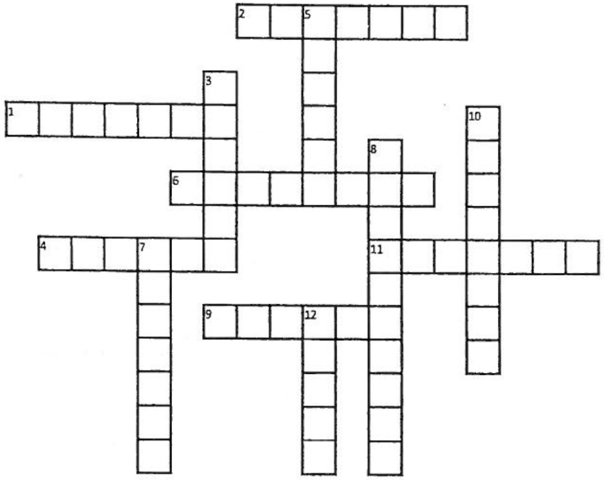

Па гарызанталі:

1 – Назва першага зборніка паэзіі Янкі Купалы.
2 – Месца нараджэння паэта.
4 – Горад, у якім паэт скончыў свой зямны шлях.
6 – Пасада, якую ў 1914 – 1915 гг. займаў Янка Купала ў рэдакцыі «Нашай нівы».
9 – Назва другога зборніка паэзіі Янкі Купалы.
11 – Імя бацькі паэта.

Па вертыкалі:

3 – Імя героя адной з паэм, на магіле якога быў насыпаны высокі курган – «і горад вырас, як з зямлі».
5 – Прозвішча Лявона – героя адной з п'ес Янкі Купалы.
7 – Свята, на якое нарадзіўся будучы паэт.
8 – Гераіня з аднайменнай паэмы, якая выбірае смерць, чым «піць, гуляці, / Ночкі каратаці».
10 – Назва камедыі, якая стала візітнай карткай Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.
12 – Вёска ў Аршанскім раёне, дзе знаходзілася дача Янкі Купалы.

Заданне 10. Прачытайце верш Васіля Жуковіча і адкажыце на пытанні.

Максімальная колькасць балаў – 3.

… Над Чорным морам – чаек крык,
І крык той
сэрца разрывае:
Ля сіняй бухты без пары
Сын Беларусі дагарае…

І кіпарысы не маўчаць,
І на сустрэчу песня кліча.
І паўстае ў маіх вачах
Паэта роднага аблічча.